

4. Фрейд З. Сочинения. Санкт-Петербург: Экзамен, 2006. 336 с.
5. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. Москва: АСТ, 2004. 259 с.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Berkovic L. Agresija: prichiny, posledstvija i kontrol'. Moskva: Neva, 2001. 196 s.
2. Markova A. K. Psihologija professionalizma. Moskva: Mezhdunarodnyj gumanitarnyj fond «Znanie», 2004. 360 s.
3. Hvan A. A. Standartizacija oprosnika A. Bassa i A. Darki. Psihologicheskaja diagnostika. 2008. № 1. S. 35–58.
4. Frejd Z. Sochinenija. Sankt-Peterburg: Jekzamen, 2006. 336 s.
5. Fromm Je. Anatomija chelovecheskoj destruktivnosti. Moskva: AST, 2004. 259 s.

УДК 159.9.07

Ільїна Ю.Ю., канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, e-mail: Julija-illina@mail.ru;

Новікова Є.С., курсант соціально-психологічного факультету Національного університету цивільного захисту України, e-mail: djatalovna8@mail.ru

ФОРМУВАННЯ СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ ОФІЦЕРІВ ДСНС УКРАЇНИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

У статті розкриваються питання пошуку сенсу життя особистістю. Зазначено, що найважливішим утворенням у структурі спрямованості особистості є ціннісні орієнтації. Вони являються елементами її внутрішньої структури. Наявність цінностей залежить як від віку, так і від отриманого професійного досвіду.

Ключові слова: смислова сфера, смислоутворюючі орієнтації, мотив, мета, сенс життя.

В статье раскрываются вопросы поиска смысла жизни личностью. Отмечено, что важнейшее образование в структуре направленности личности – это ценностные ориентации. Они являются элементами ее внутренней структуры. Наличие ценностей зависит как от возраста, так и от полученного профессионального опыта.

Ключевые слова: смысловая сфера, смыслообразующих ориентации, мотив, цель, смысл жизни.

Постановка проблеми. Дослідження смисложиттєвих орієнтацій пов'язане з тим, що проблема пошуку сенсу життя є невід'ємною скла-

довою становлення особистості. Саме в юнацькому віці формується стійка система цінностей і смислів, за допомогою становлення якої з'являється спрямованість у майбутнє. СENSE життя людини – це скоріше філософські роздуми про мету і призначення життя людини. Разом з тим це поняття, допомагає людині гідно і усвідомлено прожити відведені їй роки. Практично в будь-якій розвиненій світоглядній системі – етичній, релігійній чи філософській – існують різні уявлення про те, що таке життя і який його сенс [1].

Проблема пошуку сенсу життя безпосередньо залежить від людської природи. Життя людини є великою цінністю в цьому світі і, не дивлячись ні на що, завжди наповнене змістом. Сама людина, будучи вищим ступенем еволюції, генерує цей сенс, який є унікальним для кожного.

Одним з найважливіших утворень у структурі спрямованості особистості визначається її ставлення до об'єктів соціального оточення – є ціннісні орієнтації. Ціннісні орієнтації – це елементи внутрішньої структури особистості. Сюди відносяться: спрямованість, мета індивіда, механізм індивідуальної взаємодії. Вони є найважливішими елементами внутрішньої структури особистості, які закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань. Ціннісні орієнтації відокремлюють значуще, суттєве для певної людини від незначущого, несуттєвого. Наявність життєвих цінностей у свідомості людини залежить як від вікового етапу, на якому знаходиться індивід, новоутворень цього періоду, так і рівня розвитку суспільства загалом. У сучасній психології поняття ціннісні орієнтації та цінності не ототожнюють. Більшість дослідників вважають, що цінності є складовою ціннісних орієнтацій. Аналіз теоретичних концепцій, присвячених проблемі цінностей, показав наявність двох тотожних понять «ціннісні орієнтації особистості» та «особисті цінності» [2].

Важливою складовою структури особистості, яка має у своїй основі мотиваційний, когнітивний, емоційний та оціночний компоненти є ціннісні орієнтації. За своєю природою вони гнучкі, вільно обираються, а тому, відповідно, всесторонньо враховують індивідуальні інтереси та потреби людини, зв'язок між особистістю та суспільством, інститутами соціалізації, культурою, цінностями. Їх можна розглядати як елементи внутрішньої структури особистості, які формуються і закріплюються життєвим досвідом індивіда у процесах соціальної адаптації та соціалізації. Вони відокремлюють значуще для окремо взятої особистості від несуттєвого через сприйняття чи не сприйняття певних цінностей. Цінності ж, у свою чергу, усвідомлюються як певна основа для сенсу та мети життя, а також визначають засоби реалізації останніх. На відміну від соціальних установок, ціннісні орієнтації усвідомлюються, вони визначають певну ієрархію сприйняття умов життєдіяльності особистості як на актуальному рівні сьогодення, так і на віддалену майбутню перспек-

тиву. Найбільш чіткий вияв ціннісних орієнтацій можна знайти в ситуаціях прийняття відповідальних рішень, які мають віддалені наслідки та зумовлюють подальше життя індивіда. Завдяки цьому феномену забезпечуються цілісність і стійкість особистості, визначаються структури свідомості, програми і стратегії діяльності, структурується та організовується мотиваційна сфера. Особистість орієнтується на конкретні об'єкти, види діяльності чи спілкування як засіб досягнення своєї мети [3].

Дослідження сутності та функцій ціннісних орієнтацій є частиною більш широкої проблеми, описуваної поняттям диспозиційної системи особистості, яка є одним з істотних регуляторів поведінки особистості і яка формується в процесі її діяльності за допомогою відображення і присвоєння соціальних цінностей.

До теперішнього часу не існує єдиної думки з приводу визначення поняття «цінності», хоча психологи виділяють два основні підходи. У першому під цим поняттям розуміють соціально схвалювані засоби організації і регуляції поведінки людини, що виступають як зовнішня умова або сукупність соціально заданих, самообґрунтована власна активність, а в другий трактує «цінність» як відображення соціальних відносин людей, як окремих випадок процесу опредметнення суспільних відносин в соціальних інститутах і структурах. З точки зору генезису і виконуваних функцій – цінності мають соціальну природу. Індивідуальна система цінностей має ієрархічну структуру. Поряд з іншими факторами, цінності зумовлюють становлення диспозиційної системи особистості [3].

У дослідженнях зарубіжних і вітчизняних авторів, що займаються проблемою диспозицій, в основному розглядаються характеристики соціальної установки. Ціннісні орієнтації є одним із центральних особистісних утворень, які характеризують внутрішню сторону суб'єкта, а також його ставлення до дійсності і тісно пов'язані з формуванням смислової сторони спрямованості особистості. Вони є регулятором поведінки, дій, учинків людини й основою її світогляду. Цінності при цьому виступають орієнтирами людини на шляху до здійснення предметно – практичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури говорить про те, що смисложиттєві орієнтації кожної людини – це набір властивих тільки даній особистості цінностей і цілей, які вона обрала для свого існування. Особливість даної потреби полягає в унікальності її розуміння кожною людиною, а, отже, неможливо визначити готові кліше найбільш успішних цілей існування, що і створює труднощі їх вивчення та розвитку. Найбільш ж гостро проблема визначення свого місця, розуміння того, заради чого варто жити, стоїть перед випускниками шкіл. В. Франкл вказував на те що, екзистенціальна фрустрація – феномен втрати сенсу життя, що може призвести до розвитку особливого виду депресивного стану. Про актуальність проблеми пошуку

сенсу життя в ранньому юнацькому віці говорять і багато вітчизняних психологів. Наприклад, Л.І. Божович стверджує, що вибір подальшого життєвого шляху, самовизначення стають для старшокласників тим мотиваційним центром, який визначає їх діяльність, поведінку і їхнє ставлення до оточуючих [3].

Життя будь-якої людини, оскільки вона до чогось спрямована, об'єктивно має сенс, який однак, може не усвідомлюватись людиною до самої смерті. І головним тут є не усвідомлене уявлення про сенс життя, а насиченість повсякденного життя реальним змістом. Разом з тим життєві ситуації можуть ставити перед людиною завдання на усвідомлення сенсу свого життя. Усвідомити і сформулювати сенс свого життя – значить оцінити своє життя цілком [5].

Професійне становлення – це форма особистісного становлення людини, розглянута крізь призму її професійної діяльності. Показником професійного становлення є формальні критерії (диплом спеціаліста, сертифікати підвищення кваліфікації, посада) і неформальні (професійне мислення, вміння застосовувати нестандартні засоби для вирішення завдань).

Очевидно, що професійне становлення передбачає не тільки вдосконалення трудових навичок, а й самовдосконалення особистості. Порівняння позицій початківця фахівця і професіонала показує як змінюється людина: з виконавця вона стає творцем, від простого отримання знань і навичок вона приходить до аналізу і критичної оцінки ситуації, від пристосування – до творчості. Професійна діяльність є необхідним і найтривалішим етапом соціалізації особистості [6].

У вітчизняній психології можна виділити два напрямки дослідження життєвого шляху особистості, що йдуть від своїх засновників – С.Л. Рубінштейна та Б.Г. Ананьєва. С.Л. Рубінштейн ввів визначення «події життєвого шляху» як поворотного етапу, коли приймаються важливі рішення на тривалий час. Послідовники С.Л. Рубінштейна аналізували організацію подієвої структури життєвого шляху, яка безпосередньо залежить від рівня розвитку особистості. У результаті подібних досліджень К.С. Абульханова-Славська зробила висновок про те, що існують індивідуально-типологічні способи організації життя особистості, властиві їй як суб'єкту. Проте суб'єкт не існує без об'єкта, на який він спрямовує свою активність. По відношенню до життєдіяльності в якості об'єкта виступають дискретні життєві ситуації, в які людина вступає в процесі життя. Процес життєдіяльності, таким чином, представляється як ланцюжок взаємодій людини з життєвими ситуаціями. Іншу модель суб'єкт-об'єктного взаємодії при аналізі життєвого шляху пропонують А.А. Кроник, Р.А. Ахмеров – автори оригінальної «мотиваційної теорії щастя», які побудували типологію стилів життя, ґрунтуючись на уявленнях особистості про шляхи досягнення щастя. У контексті цієї теорії наукове осмис-

лення індивідуального стилю життя, що відображає єдність всіх життєвих проявів людини як індивідуальності (за Б.Г. Ананьєвим), є необхідною умовою розуміння життя як предмета психологічного дослідження. Таке осмислення можливо на різних рівнях: від прийняття рішень в окремих ситуаціях, в яких здійснюється та чи інша діяльність, до побудови людиною стратегії життя. І в тому і в іншому випадку аналіз індивідуального стилю життя полягає у вивченні суб'єкт-об'єктної взаємодії, що включає в якості необхідності етапів постановку мети (цілепокладання) і її досягнення (цілездійснення). На рівні актуальної ситуації суб'єкт, приймає рішення щодо цілей своєї діяльності (іншими словами, вибирає об'єкт діяльності). На вибір у даному випадку впливають два фактори. По-перше, це суб'єктивна значимість об'єкта, яка буде тим більше, чим вище оцінка суб'єктом його корисності і нижче самооцінка суб'єктів – своїх потреб. Другим фактором є суб'єктивна можливість досягнень об'єкта, яка збільшується зі зростанням самооцінки [7].

Професійне становлення особистості починається під час навчання у ВНЗ і продовжується протягом всього професійного шляху. Велику роль відіграють якості особистості, які розвиваються і вдосконалюються у процесі здобуття освіти та в подальшій трудовій діяльності.

Цією проблемою займалися такі науковці, як Б.Г. Ананьєв [1], І.Д. Бех [2], В.В. Рибалко [6] та інші. Вони підкреслювали, що професійна придатність розглядається як сукупність особистісних якостей людини, які впливають на успішність засвоєння та ефективність виконання трудової діяльності.

На основі аналізу наукової літератури слід зазначити, що дослідники найчастіше виділяють такі професійно важливі якості майбутнього фахівця, як комунікативність, активність, відповідальність, високі інтелектуальні показники, професійне мислення, високий рівень самопізнання, компетентність [4]. Становлення особистості та її професіоналізм реалізується в професійній діяльності. Одним з найважливіших компонентів професійності майбутнього фахівця є професійна компетентність. Формування особистісних якостей майбутніх фахівців під час навчання є сьогодні однією з головних цілей підготовки кваліфікованих фахівців. При використанні ділових ігор, формується комплекс навичок та умінь, що сприяє формуванню особистості.

Особистість формується тоді, коли курсанти та студенти в змозі прийняти самостійне рішення в процесі вирішення різних завдань. Існує думка, що модель фахівця складається з двох частин: моделі особистості (якості фахівця) і моделі підготовки (кваліфікаційна характеристика, зміст і технологія підготовки) [7].

Виклад основного матеріалу. Метою статті є вивчення смислоутворюючих орієнтацій фахівців ДСНС України на різних етапах професіоналізації. Емпіричне дослідження смислоутворюючих орієнтацій та

їх вплив на професійне становлення курсантів НУЦЗ України та офіцерського складу Головного управління з надзвичайних ситуацій України проводилось протягом жовтня 2016 року – травня 2017 року і включало такі етапи: підготовчий, констатуючий та заключний.

Вибірку склали курсанти Національного університету цивільного захисту України в Харківській області у віці від 21 до 23 років та офіцери Національного університету цивільного захисту України в Харківській області, офіцери Головного управління з надзвичайних ситуацій України а саме: лейтенанти, старші лейтенанти, капітани, майори, підполковники, полковники. Усього в дослідженні взяли участь 105 осіб.

Ми з'ясовували особливості смисложиттєвих орієнтацій протягом професійного становлення. Для цього були підібрані методики, які відповідають меті та задачам дослідження: Методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса (Опитувальник Смекала-Кучера), Методика для діагностики свідомості життя, Методика «Ціль–Засоби–Результат», Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО). Згідно даних, отриманих в ході проведення методики діагностики спрямованості особистості можна зробити висновок, що в залежності від звання, а отже і віку, у курсантів та офіцерів ДСНС України різна спрямованість. Отже, випускники та молоді офіцери (лейтенанти та старші лейтенанти) спрямованні на спілкування – прагнуть при будь-яких умовах підтримувати відносини з людьми, у них орієнтація на спільну діяльність. Капітани та майори спрямовані на справу – зацікавленість у рішенні ділових проблем, виконання завдань якомога найкраще, орієнтація на ділову співпрацю, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, яка корисна для досягнення мети. Підполковники та полковники спрямованні на себе – орієнтація на пряме винагородження безвідносно від змісту роботи, схильність до суперництва.

Таблиця 1

Результати методики «СЖО» (бали)

Шкала	Курсанти	Лейтенант	Старший лейтенант	Капітан	Майор	Підполковник	Полковник
Цілі	35,2±5,9	36,9±6,1	34,7±5,8	33,5±5,7	34,3±5,8	36±6,0	35±5,9
Процес	36,2±6,0	33,7±5,8	33,2±5,7	32,8±5,7	33,4±5,7	36,1±6	35,2±5,9
Результат	30,1±5,2	24,6±4,9	29,4±5,4	30,3±5,5	32,4±5,6	32,6±5,7	32,2±5,6
Локус контролю – Я	27,1±5,2	27,2±5,2	28,6±5,3	30±5,4	28,6±5,3	30,6±5,5	27±5,1
Локус – контроль Життя	30,3±5,1	31,1±5,6	31,5±5,6	32±5,6	31,4±5,6	33,8±5,8	32,1±5,6
Загальне	114,4±10,7	106±10,2	111,2±10,5	114,2±10,6	111,1±10,5	109,7±10,4	113,6±10,6

Аналізуючи отримані дані, які представлені у таблиці 1, можна зробити такий висновок, що молоді фахівці мають високі бали за шка-

лою цілі у житті, що характеризує людей як цілеспрямованих особистостей, які осмислюють життя, вони відповідальні. Високі бали виявлені і за шкалою емоційної насиченості життя, що свідчить про задоволеність та емоційну забарвленість життя молодих офіцерів. Офіцери з досвідом праці і у житті мають високі бали за шкалою результативність життя або задоволеність самореалізацією.

У старшого офіцерського складу високі показники за шкалою локус контролю –Я та локус контролю – життя, тобто офіцери ототожнюють себе з сильною особистістю, яка володіє достатньою свободою вибору, щоб будувати своє життя згідно своїх цілей та задач і уявленні її сенсу.

Низькі бали отримали деякі молоді офіцери за шкалою емоційної насиченості життя, які свідчать про ознаку незадовільності своїм життям у теперішньому, при цьому йому можуть надавати повноцінний сенс спогади про минуле або націленість на майбутнє.

Після проведення методики «Ціль. Засоби. Результат.» виявлено, що, молоді офіцери ставлять перед собою не завжди обґрунтовані, нестійкі цілі. Не усі їх дії доцільні, іноді вони схильні до пустого проведення часу. У разі виникнення утруднення вибору цілі легко використовують підказку ззовні. Щоб підготувати себе до виконання якої-небудь діяльності – завжди виникає потреба зібратися («сила волі»). Засоби: іноді зустрічаються із труднощами у виборі засобів (психологічні бар'єри). Одним із факторів є комплекс причин, котрі можна назвати «страхом самовираження». В установах переважають «енергозберігаючі мотиви». Щодо результатів – молоді офіцери схильні переоцінювати результат своєї діяльності. Вдача викликає сильний успіх, невдача провокує неадекватне горе. Особистісний ріст непередбачуваний, у чомусь випадковий. Офіцери середнього складу мають такі цілі: реальні, направлені на досягнення, мотиви доцільні і діяльність у цілому систематична. Рішучість пов'язана із легкістю створення цілей, немінливістю. Засоби достатньо вільні у виборі, поведінка настільки спонтанна, наскільки потребує ситуація. У них достатньо гарний енергійний потенціал. Поведінка їх стримана, не блокована комплексами, негативізмом. Будь – який результат діяльності вони достатньо тверезо оцінюють. Особистісний ріст динамічний. Офіцери старшого складу, за даними отриманими в ході дослідження, висувають реальні цілі, направлені на досягнення, мотиви доцільності і діяльності у цілому систематичні. Рішучість пов'язана із легкістю створення цілей. Засоби: не шукають допомоги у оточуючих. Результат оптимальний, як правило достатньо тверезо оцінюється. У оцінках інших людей, подій безпристрасні.

Для визначення особливостей екзистенції ми використали відповідну методику, яка дозволила проаналізувати показники її прояву за відповідними шкалами: самодистанціювання, самотрансценденція, свобода, відповідальність.

Таблиця 2

Показники прояву екзистенції (бали)

Шкала	Курсан- ти	Лейте- нант	Старший лейте- нант	Капітан	Майор	Підпол- ковник	Пол- ковник
Само ди- станцію- вання SD	26±5,09	29±5,3	44±6,6	48±6,92	43±6,5	35±5,9	32,5±5,7
Само тра- нсценде- нція ST	73,5±8,5	76±8,71	81±9	82,3±9,1	84±9,1	59±7,6	62,5±7,9
Свобода F	34,3±5,8	33±5,7	58±7,6	60±7,7	57,5±7,6	44±6,6	48,4±6,9
Відпові- дальність V	43±6,5	45±6,7	59±7,6	62±7,8	58,2±7,7	66,2±8,1	60,1±7,7

Результати молодих фахівців свідчать про те, що вони не мають дистанцію по відношенню до себе. На наш погляд, обумовлюється це незрілістю. Зазвичай вони швидко реагують на подразник і тому залежать від випадкових подразників. Характер відзначається високим самовладанням, строгістю та неухильністю, мають відчуття тільки функціонування, холодні та не мають почуттів – усе це характеризує капітанів та майорів за 1-ою шкалою. Показники підполковників і полковників свідчать про те, що вони здатні адекватно сприймати ситуації. Показники за шкалою самотрансценденція демонструють той факт, що випускники, лейтенанти та старші лейтенанти мають збагачений емоційний внутрішній світ та внутрішню здатність почувати ціннісні основи та орієнтуватися на них. Офіцери середнього складу довіряють своїм почуттям, можуть легко та інтуїтивно осягати ситуації, співпереживати іншим людям. І старший склад являє собою більш ділове та функціональне життя, і лише нестача емоційності робить їх невпевненими. За шкалою свобода можна сказати, що молоді офіцери невпевнені у власних рішеннях, тривожні, мають слабкість у зв'язку з необхідністю прийняти рішення, страх перед можливими наслідками. У середнього складу є схильність до оцінюючої, критичної і домінантної поведінки, яка супроводжується непереносимістю будь-яких обмежень і відмовою від постійних відносин. Ці люди вважають за краще скоріше позбуватися від уподобань, вони залишаються бездіяльними в міжособистісному спілкуванні найчастіше через страх перед пораненням або закріпленням у відносинах. У старшого офіцерського складу зростає ясність і міцність у формуванні судження і знаходженні рішення. Чим вище показник, тим легше знаходяться можливості для дії і приймаються рішення.

Аналіз показників за шкалою відповідальність свідчить про те, що випускники та лейтенанти, старші лейтенанти не відчувають персона-

льного включення в життя. Життя йде сама собою, воно в малому ступені піддається плануванню і не пронизане власною волею. Людина застигає в позиції очікування і в більшій мірі є глядачем. Переважає стриманість. Почуття обов'язку не сильно виражено, але може бути сформовано. Стає зрозумілим – як це вже було в разі свободи, – що різні риси особистості або ж сфери порушення ведуть до різних проблем у зв'язку з відповідальністю. Відповідальність і включеність зростає у офіцерів середнього складу. Старші офіцери – самовідповідальні, з автентичною поведінкою і великим почуттям обов'язку.

Таблиця 3

Розподіл показників респондентів за загальними показниками екзистенції (бали)

Шкала	Курсант	Лейтенант	Старший лейтенант	Капітан	Майор	Підполковник	Полковник
Персональність Р	75,3±8,6	82,2±9,02	105,3±10,3	124,4±11,2	119±10,9	101,3±10,1	112±10,5
Екзистенціальність Е	81,6±9,03	79,2±8,8	110,3±10,5	115,4±10,7	107±10,3	129,3±11,4	135,2±11,6
Загальний показник G	143,5±11,9	199,4±14,2	218,5±14,7	232,2±15,2	275,6±16,6	246,3±15,7	280,4±16,7

Показники за шкалою персональність у молодшого офіцерського складу вказують на закритість людини. Вона або зайнята собою внаслідок тривалих душевних навантажень, проблем або особистісного розладу, або незріла або вже пережила відносно тривалий процес руйнування особистості, який порушив когнітивні й афективні аспекти. Середній склад виводить на передній план вразливість і говорить про високу чутливості, хоча зовні це часто не буває помітно відразу. Переважає імпресіоністський стиль сприйняття, реактивність при впливі подій на органи чуття і на зовнішнє життя. У офіцерів старшого складу збільшується «відкритість щодо світу» і щодо поводження з самим собою, відкритість стає доступнішою.

Результати за шкалою екзистенціальність у молодих фахівців демонструють те, що бездіяльність може впливати на їх спосіб життя, невпевненість у прийнятті рішень, невпевненість в «екзистенційному місці» («моє це місце?»), необов'язковість, стриманість, незнання того, що потрібно робити, мала здатність витримувати навантаження, чутливість до перешкод, схильність починати діяти на підставі зовнішніх спонукають причин без внутрішнього співвіднесення (останнє можна описати як відчуття «бути покликаним»).

У респондентів середнього складу росте ступінь рішучості і відповідальності за життя, вони прагнуть влаштувати свій світ і своє жит-

тя. А у офіцерів старшого складу вже є чітке, пов'язане з власним рішенням, діяльне ставлення до світу. Завдяки гарному орієнтуванню в конкретних контекстах і впевненості у власному рішенні людина реально може щось важливе втілити в життя, спираючись на ретельність і послідовність виконання рішення, а також на розуміння боргу перед самим собою. Можна було б говорити про «стилі життя з почуттям включеності». Екзистенціальний крок з себе в світ відчувається як автентичний: людина знову виявляє себе в дії і заступається за власне рішення.

За загальним показником у курсантів та лейтенантів виявлена закритість (заикленість на собі і емоційна нездатність до діалогу), нерішучість і скрутність (відсутність відповідальної включеності в життя). У старших лейтенантів, капітанів та майорів внутрішня відкритість зростає і дає можливість йти до запитів і пропозицій зовнішнього світу, вони відносно сильні в поводженні з самим собою і в емоційності, але швидше обмежені в здійсненні свого життя. Старший офіцерський склад вважають себе дуже відкритими, доступними, сприйнятливими, рішучими, ясними, готовими до дії і мають почуття обов'язку. Немов тінь цих якостей, вони також переживають себе вразливими, строгими, як наслідок цього, пред'являють до себе високі вимоги.

Висновки. У залежності від віку, життєвого досвіду та професіоналізації у офіцерів змінюються спрямованість та смисложиттєві орієнтації. Так ми бачимо, що молоді офіцери прагнуть досягти великих вершин, але є деякі труднощі у їх реалізації. Особистість середнього офіцерського складу вже більш сформована, має конкретні орієнтації, принципи, яких і дотримується на даний час. А старший офіцерський склад – це особистості спрямовані на себе з впевненими життєвими орієнтаціями та умінням ними користуватись у досягненні своєї мети.

Виходячи з вище сказаного людина розвивається усе життя, і протягом цього життя змінюються життєві орієнтації, вони розвиваються та мають особливий характер на кожному етапі професійного становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Ленинград: ЛГУ, 1968. 338 с.
2. Бех І.Д. Категорія становлення в контексті розвитку «образу Я» особистості. Педагогіка і психологія. 1992. № 3. С. 9–21.
3. Васютинський В. О. Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства. Проблеми загальної та педагогічної психології: 36. наук, праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. За ред. С.Д. Максименка. Київ, 2006. Т. 8. Вип. 6. С. 40–45.
4. Деркач А. А., Щербак С. Ф. Педагогическая эвристика. искусство овладения иностранным языком. Москва: Педагогика, 1991. 221 с.

5. Леонтьєв Д. А. [Психология смысла](#). Москва: Смысл, 2003. С. 24–29.
6. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: монографія. Київ: Академія педагогічних наук України, 1998. 160 с.
7. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва: [Педагогика](#), 2003. С. 101–112.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anan'ev B. G. Chelovek kak predmet poznaniya. Leningrad: LGU, 1968. 338 s.
2. Beh I.D. Kategorija stanovlennja v konteksti rozvitku «obrazu Ja» osobistosti. Pedagogika i psihologija. 1992. № 3. S. 9–21.
3. Vasjutins'kij V. O. Cinnisno–orientacijni ploshhini suchasnogo ukraïns'kogo suspil'stva. Problemi zagal'noï ta pedagogichnoï psihologii: 36. nauk, prac' In-tu psihologii im. G.S.Kostjuka APN Ukraïni. Za red. S.D. Maksimenka. Kiïv, 2006. T. 8. Vip. 6. S. 40–45.
4. Derkach A. A., Shherbak S. F. Pedagogicheskaja jevrstika. iskusstvo ovladenija inostrannym jazykom. Moskva: Pedagogika, 1991. 221 s.
5. Leont'ev D. A. Psihologija smysla. Moskva: Smysl, 2003. S. 24–29.
6. Ribalka V. V. Osobistisnij pidhid u profil'nomu navchanni starshoklasnikiv: monografija. Kiïv: Akademija pedagogichnih nauk Ukraïni, 1998. 160 s.
7. Rubinshtejn S. L. Problemi obshhej psihologii. Moskva: Pedagogika, 2003. S. 101–112.

УДК 159.9:159.94

Назаров О.О., канд. психол. наук, професор, перший проректор з навчальної та методичної роботи Національного університету цивільного захисту України;

Кучеренко С.М., канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України;

Кучеренко Н.С., канд. психол. наук, старший викладач Української інженерно–педагогічної академії

ПРОБЛЕМА САМОРЕГУЛЯЦІЇ РЯТУВАЛЬНИКІВ ЯК ОДНА З ЦЕНТРАЛЬНИХ ЩОДО УСПІШНОСТІ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглядається сучасний стан проблеми саморегуляції особистості, дослідження її механізмів, стилів саморегуляції, як індивідуально–своєрідного спо-